

Vybrané aspekty cestovného ruchu na Zemplínskej Šírave

Marián KULLA

Abstract: *Zemplínska Šírava dam – a Slovak sea – was built in the 60ties of the 20th century as a one of melioration measures to the floods in the East Slovak lowland. Thanks to good climate conditions it was used for recreation purposes from the beginning. Not only Czechoslovaks visited it, but also the visitors from Hungary and Poland. In the recent years, the visit rate has been considerably decreasing due to several reasons. Most of resorts were built around thirty or forty years ago and are deteriorating now. The quality of water is getting worse. The paper discusses the topical state of infrastructure (mainly the accommodation facilities) in the resorts of Zemplínska Šírava dam and suggests the development scenarios that could help it reinvigorate.*

Keywords: *Zemplínska Šírava dam, infrastructure, accommodation facilities*

Úvod

Zemplínska Šírava sa nachádza v severnej časti Východoslovenskej nížiny, pod južnými svahmi Vihorlatských vrchov a severovýchodne od mesta Michalovce. Zo severnej strany vodnú nádrž ohraničujú obce Vinné, Kaluža, Klokočov, Kusín a Jovsa, z južnej strany obce Hnojné, Lúčky, Veľké a Malé Zalužice.

S výstavbou vodnej nádrže sa začalo v roku 1962 a po troch rokoch bola uvedená do prevádzky. Rozloha vodnej nádrže je 33,5 km² a celkový objem asi 330 mil. m³ vody. Jej prvé pomenovanie bolo Vihorlatská Šírava. Aj keď jej prvotné využitie bolo ako retenčná nádrž, v podstate už od počiatku vďaka priaznivým klimatickým podmienkam slúžila aj na účely cestovného ruchu. Okrem samotnej vodnej nádrže rekreační môžu využívať najmä na turistiku pomerne atraktívne prostredie Vihorlatských vrchov. Na rekreáciu sa v podstate využívajú iba severné a sčasti západné brehy vodnej nádrže. Z hľadiska dopravy sú tieto dostupné cestou II. triedy č. 582. Autobusové spojenie, predovšetkým v letnej sezóne, je pomerne dobré. Denne premáva z Michaloviec do Kaluže 25 spojov.

Podľa Regionalizácie cestovného ruchu patrí oblasť do Dolnozemplínskeho regiónu cestovného ruchu s nadregionálnym významom. Avšak samotný priestor Zemplínskej Šíravy tvorí subregión patriaci do oblasti s celoštátnym významom.

Cieľom príspevku je charakterizovať aktuálny stav infraštruktúry cestovného ruchu (hlavne ubytovacích zariadení) v jednotlivých strediskách na Zemplínskej Šírave, analyzovať vybrané ukazovatele ubytovacích zariadení a poukázať na perspektívy rozvoja rekreačnej oblasti.

Naše vodné plochy predstavujú významnú úlohu v cestovnom ruchu, no v geografii je im venovaná pomerne malá pozornosť. Analýzou predpokladov pre rozvoj cestovného ruchu pri vodnej nádrži Liptovská Mara sa zaoberal Mariot (1974). Z hľadiska priestorovej diferencovanosti ubytovacích zariadení, avšak na území nášho hlavného mesta, prinášajú zaujímavé výsledky práce Bučekovej (1999, 2007). Z metodického pohľadu sú pre predkladaný príspevok zaujímavé výsledky prezentované v prácach Krogmanna (2005) a Kullu (2007).

Vývoj cestovného ruchu na Zemplínskej Šírave

Prví rekreační prišli na Zemplínsku Šíravu rok po jej uvedení do prevádzky. Spočiatku každoročne počet návštevníkov v rekreačnej oblasti stúpala a tento prudký rast sa podpísal pod to, že došlo k pomerne živelnému a nekoncepčnému budovaniu zariadení cestovného ruchu. Až po niekoľkých rokoch sa začala výstavba riadiť v súlade s vypracovaným územným plánom, v ktorom sa rátalo s vybudovaním 7 rekreačných stredísk s kapacitou cca 27 000 lôžok, výlučne na severnej a sčasti východnej strane nádrže. Postupne od západu: Biela hora, Hôrka, Medvedia hora, Kaluža, Kamenec, Klokočov a Paľkov. Pláže mali zaberáť vyše 17 ha s hustotou 3,2 – 4,1 m² na návštevníka. Rátalo sa s maximálnou dennou kapacitou asi 38 000 návštevníkov, avšak optimálna je 34 750 návštevníkov (pre

porovnanie pre Liptovskú Maru 25 000 osôb za deň (Mariot, 1974). Vývoj celej rekreačnej oblasti mala v rukách Okresná správa cestovného ruchu Michalovce so sídlom v stredisku Hôrka, ktorej patrila aj väčšina vybudovaných rekreačných objektov okrem súkromných chát a podnikových zariadení. Podľa údajov vyššie spomínanej správy bol najvyšší počet rekreantov v roku 1973 približne 1,7 milióna (Martauzová, 1997).

Po roku 1989 došlo k zmene vlastníckych vzťahov. Časť objektov bola rozpredaná právnickým a fyzickým osobám, ktoré ich začali využívať na podnikateľské účely a časť ostala pod OSCR Michalovce. V roku 1995 sa uskutočnila transformácia štátneho majetku na obecný. Od 1.1. 1996 došlo k rozdeleniu hospodárstva na Šírave medzi obce, v katastri ktorých sa nádrž nachádza. Obecné úrady zriadili Správu cestovného ruchu Vinné (hospodárila s majetkom v strediskách Biela hora, Hôrka a Medvedia hora) ako príspevkovú organizáciu obce a Správu cestovného ruchu Zemplínska Šírava so sídlom v Kaluži (Medvedia hora, Kaluža, Kamenec, Klokočov a Paľkov). Od roku 2006 sú strediská opäť pod správou obcí do ktorých patria.

Súčasný stav infraštruktúry v strediskách Zemplínskej Šíravy

V tejto časti príspevku sa budeme zaoberať hlavne ubytovacími zariadeniami. Zemplínska Šírava je rekreačné stredisko s najväčšou lôžkovou kapacitou v Košickom kraji (takmer 3000 lôžok v hoteloch, penziónoch, turistických ubytovniach a rekreačných zariadeniach – bez izieb v súkromí a súkromných chát). Žije však v prevažnej miere len z letnej turistickej sezóny. Položme si otázku je táto kapacita postačujúca alebo nedostatočná? Určenie optimálneho počtu lôžok je veľmi zložitú. Výpočtom optimálnej kapacity ubytovacích zariadení v rekreačnom priestore Liptovskej Mary sa vo svojom príspevku zaoberal Mariot (1974). Podľa jeho výpočtov počas letnej sezóny bolo potrebné ponúknuť v rekreačnom priestore 1700 lôžok. Do určitej miery nám môžu pomôcť pri zodpovedaní tejto otázky údaje o % využiteľnosti lôžok počas roka. V tab. 1 možno pozorovať, že využitie lôžkovej kapacity v sledovaných hoteloch a penziónoch je rôznorodé. Avšak, keďže pri niektorých sa pohybuje pod hodnotou 30 %, možno konštatovať, že súčasná kapacita je postačujúca.

Ako už bolo spomínané v úvodnej časti príspevku, na Zemplínskej Šírave možno vyčleniť 7 rekreačných stredísk:

Stredisko Biela hora („Prímestská“) sa nachádza asi 3 km od mesta Michalovce na západnom brehu Zemplínskej Šíravy, slúži predovšetkým na prímestskú rekreáciu. Z ubytovacích zariadení vyššej kategórie sa tu nachádza iba Penzión Breza. Prevahu majú chatové osady, ktoré sú však mnohé v schátralom stave. Celková lôžková kapacita je 180 lôžok.

Stredisko Hôrka leží v katastri obce Vinné asi 8 km od Michaloviec. V stredisku sa nachádza prístav pre vyhládkové lode a súkromné jachty. Ubytovacie zariadenia reprezentujú menšie penzióny a súkromné chaty s kapacitou okolo 280 lôžok.

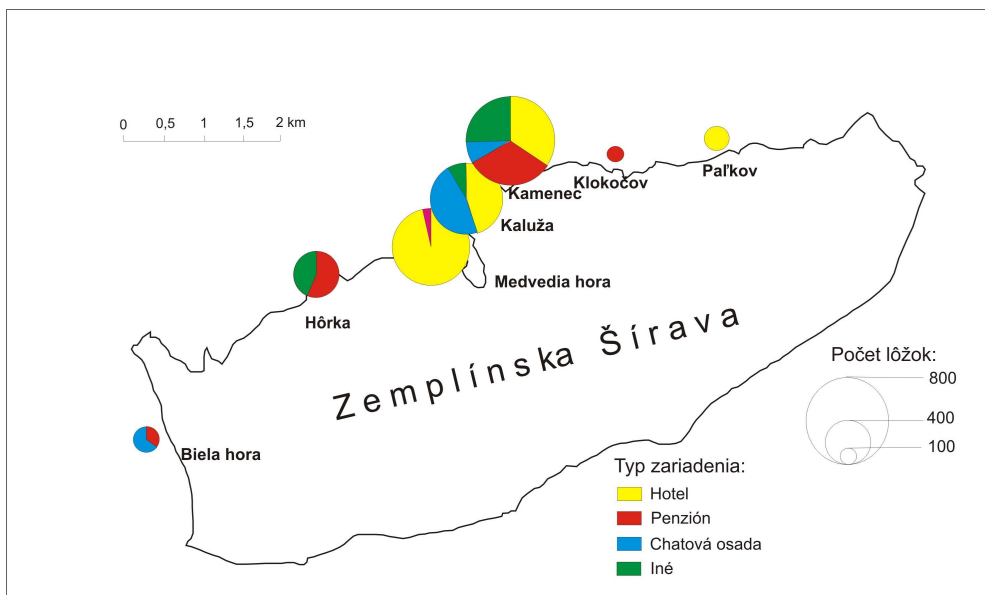
Stredisko Medvedia hora je najmenšie a rozprestiera sa na malom polostrovčeku vulkanického pôvodu. Má najväčšiu lôžkovú kapacitu zariadení typu hotel a penzión. Nachádza sa tu Vojenská zotavovňa a hotel Eurobus. Je tu potenciál využitia týchto zariadení pre organizáciu konferencií a kongresov. Sú tu aj najudržiavanejšie pláže. Na sever od strediska je veľký počet súkromných chát, ktoré niektorí majitelia v letnej sezóne prenajímajú rekreantom. Stredisko ponúka pre ubytovanie okolo 500 lôžok.

Strediská Kaluža a Kamenec sú si dosť podobné. V podstate medzi nimi nie je ani žiadna ostrá hranica. Možno ich rozdeliť na dve časti. Prvá sa rozprestiera od vodnej plochy po hlavnú cestu. Nachádzajú sa na nej trávnaté pláže s príľahlými chatovými osadami a kempingmi a množstvom stánkov s občerstvením. Vzhľadom na horšiu kvalitu vody tu boli vybudované umelé bazény (v roku 2010 bola ich návštevnosť cca. 70 000). Druhá časť sa rozprestiera na sever od cesty, kde sú umiestnené početné hotely a penzióny. Spolu ponúkajú takmer 1200 lôžok.

Stredisko Klokočov patrí k menším strediskám. Nachádza sa tu iba jeden menší penzión (35 lôžok) a kemping s kapacitou 200 stanov so športovými ihriskami a v r. 2003 bol spustený do prevádzky 112 m bazén s tobogánom a 2 menšie detské bazény.

Stredisko Paľkov je najvýchodnejším strediskom a vzhľadom na slabú vybavenosť ubytovacími a stravovacími zariadeniami (s výnimkou hotelu Sĺňava (160 lôžok), kde je aj novovybudovaný športový komplex) patrí k menej využívaným. Nachádza sa tu však rozsiahly kemping (pojme 1200 stanov a karavanov) a stredisko slúži na rekreáciu spojenú s vodáctvom a rybárčením.

Prehľad kapacity ubytovacích zariadení podľa jednotlivých stredísk na Zemplínskej Šírave ponúka mapa 1.

*Mapa 1. Kapacity ubytovacích zariadení v jednotlivých strediskách Zemplínskej Šíravy
Zdroj: terénny výskum*

Pokiaľ je pri jednej vodnej ploche viacero stredísk (je to napr. aj prípad Ružína alebo Domaše), malo by si postupne každé z nich vybudovať svoj vlastný imidž (stredisko zábavy, stredisko pre rodiny s deťmi, stredisko ticha a pod.). Imidž jednotlivých stredísk do istej miery súvisí aj s charakterom vybudovanej infraštruktúry v tom ktorom stredisku. Na základe našich výskumov sme sa rozhodli rozdeliť strediská na Zemplínskej Šírave do nasledovných typov:

1. typ: aktivity – rybárčenie, oddych, detské tábory - strediská Biela hora, Klokočov, Paľkov – prevaha zariadení nižšej kategórie – chatové osady, kemping – využitie iba v letnej sezóne
2. typ: aktivity – oddych, vodné športy, jachting - Hôrka – prevaha menších ** penziónov (okolo 20 lôžkových)
3. typ: aktivity – kúpanie, vodné športy, zábava - Medvedia hora, Kamenec, Kaluža – hotely a penzióny (veľkokapacitné)

Ubytovanie na súkromí je rozvinuté v pomerne malej miere. Najviac možností ponúkajú strediská Klokočov, Medvedia hora a sčasti aj obec Vinné. Úroveň jednotlivých zariadení je rôzna a je zatiaľ plne viazaná na finančné možnosti a vkus majiteľa. V niektorých prípadoch je v jednom dome viacero izieb s rôznou úrovňou ubytovania a s rôznym interiérovým štýlom.

Analýza vybraných ukazovateľov ubytovacích zariadení

V priebehu augusta a septembra 2010 sme realizovali na Zemplínskej Šírave terénny prieskum zameraný na aktuálny stav infraštruktúry, pričom hlavná pozornosť bola zameraná na ubytovacie zariadenia. V tab. 1 sú prezentované niektoré výsledky výskumu vo vybraných ubytovacích zariadeniach.

Pri charakteristike veku jednotlivých zariadení treba skonštatovať, že väčšina bola postavená ešte v 70-tych, resp. 80-tych rokoch 20. storočia. Niektoré zo zariadení prešli čiastočnou rekonštrukciou (hotel Felícia), avšak mnohé ubytovacie zariadenia sú v dezolátnom stave (hlavne nižšej kategórie). Týka sa to hlavne chatových osád a k nim prislúchajúcich sociálnych zariadení v stredisku Biela hora. Vo viacerých prípadoch sa to týka aj zariadení, ktoré v minulosti slúžili viazanému cestovnému ruchu ako napríklad aj Chaty UPJŠ a PU. Niektoré hotely v súčasnosti alebo v posledných rokoch prešli rozsiahlou rekonštrukciou (vybudovanie relaxačných centier s posilňovňou, saunou) – Merkúr, Olympia, Eurobus (sú radené do kategórie TOP hotelov v SR podľa týždenníka Trend) a niektoré (Poštar, Chemes, Life) renovujú vybavenie izieb.

Tab.1. Charakteristika vybraných ubytovacích zariadení na Zemplínskej Šírave

Názov zariadenia	Obdobie výstavby	Počet lôžok	% vyťaženosť lôžok	Štruktúra ubytovaných hostí
ORS Chemes	1970-1979	118	nad 50 %	SR, ČR, P
Hotel Felícia	1980-1989	40	20-29 %	SR - 90 %, ČR - 5 %, P - 3 %, M - 2 %
Vojenská zotavovňa a hotel	1978	372	nad 50 %	SR - 90 %, ČR, P, M
Hotel Eurobus	1970-1979	86	-	SR - 75 %, ČR - 20%, iné - 5 %
Salaš Zempl. Šírava	2003	48	40-49 %	SR - 60 %, ČR - 30 %, P - 10 %
Penzión Juliana	1980-1989	38	nad 50 %	SR - 60 %, iné - 40 %
Penzión Dolina	2005	26	40-49 %	SR - 60 %, ČR - 20 %, P - 15 %, iné - 5 %
Penzión SPP Relax	1992-1994	36	20-29 %	SR - 100 %
Penzión Breza	1970-1979	50	10-19 %	SR - 60 %, ČR - 20 %, M - 10 %, P - 5 %, iné - 5 %
Penzión Family	1998-2000	30	20-29 %	SR - 60 %, ČR - 20 %, P - 10 %, iné - 10 %

Zdroj: terénny výskum

Priemerná percentuálna vyťaženosť stálych lôžok na Slovensku sa pohybuje okolo 27 % (Štatistická ročenka SR 2010), čo je veľmi nízka hodnota. Pri našom prieskume, ktorý sme vykonávali v zariadeniach s celoročnou prevádzkou sme zistili, že hlavne väčšie zariadenia vykazujú vyťaženosť viac ako 50 %. Súvisí to hlavne so širokou paletou ponúkaných služieb – sauna, vírivka, masáže, prípadne krytý bazén. Vojenská zotavovňa a hotel má vysokú vyťaženosť samozrejme aj z toho dôvodu, že je to zariadenie slúžiace predovšetkým zamestnancom armády. To isté možno skonštatovať o hoteli Chemes, ktorý slúži aj ako ošetrovací a rehabilitačný stredisko. V základnom personáli je aj zdravotná sestra, raz do týždňa – lekár, ktorý stanovuje rekreačné procedúry – k dispozícii sauna, bazén, perličkové kúpele, zábaly. Najmä menšie hotely však majú veľmi nízku využiteľnosť svojej lôžkovej kapacity, ktorá sa pohybuje pri niektorých aj pod 20 %. Súvisí to s tým, čo sme už spomínali, že Zemplínska Šírava je do značnej miery využívaná v letnej sezóne.

Pri pohľade na štruktúru ubytovaných hostí je zrejmé, že okrem Slovákov dominujú obyvatelia susedných krajín. Dlhodobou je zahraničná návštevnosť v Košickom kraji ale aj v celej SR predovšetkým zo susedných štátov – z Maďarska, Poľska a z Česka. S týmto trendom treba rátať aj v nasledujúcich rokoch. S výnimkou občanov Českej republiky, kde to súvisí ešte s historickým aspektom, však ich podiel dosahuje iba okolo 5 – 10 %. Maďarskej klientele však môže Zemplínska Šírava ponúknuť iba to, čo doma majú – Balaton, resp. množstvo termálnych kúpalísk a aquaparkov, z ktorých viaceré sa nachádzajú aj v blízkosti hranice so Slovenskom. Maďari vo všeobecnosti navštevujú Slovensko hlavne pre horskú turistiku (letnú aj zimnú). Pre poľských turistov hlavne zo slovensko-poľského pohraničia je rekreácia pri Zemplínskej Šírave zaujímavá, pretože je časovo aj cenovo dostupnejšia ako podobné poľské centrá. No v posledných rokoch poľských rekreaťov ubúda. Veľký potenciál skrýva ukrajinská klientela, avšak ten je hlavne v dôsledku vízovej povinnosti zatiaľ nevyužitý. Po zmene situácie bude potrebné sa viac venovať aj získavaniu klientely z tejto krajiny, aby sa návštevnosť ukrajinských turistov čo najskôr dostala na bývalú úroveň. Pre porovnanie uvádzame aj štruktúru ubytovaných v zariadeniach nižšej kategórie – v chatových osadách a kempingu na Medvedej hore a v Kaluži (tab.2). Tieto ako možno vidieť využívajú iba návštevníci zo Slovenska, Česka, minimálne z Poľska.

Tab.2. Štruktúra ubytovaných v chatových osadách a kempingu na Medvedej hore a v Kaluži

ubytovacie zariadenie	štát	júl 2010		august 2010		spolu	
		počet hostí	počet prenocovaní	počet hostí	počet prenocovaní	počet hostí	počet prenocovaní
Okál Medvedia hora	SR	208	1015	264	1321	472	2336
	ČR	55	350	34	260	89	610
Kemping Kaluža	SR	315	1620	260	1318	575	2938
	ČR	110	312	85	208	195	520
	Poľsko	55	280	32	120	87	400
Chatová osada Unimo Kaluža	SR	180	1385	158	1112	338	2497
	ČR	45	238	8	56	53	294

Zdroj: Správa cestovného ruchu Kaluža

Návrhy rozvoja rekreačnej oblasti Zemplínska Šírava

Nároky klientov na pobyt pri vodných plochách sa menia. Trendom je aktívny oddych pri vode – rôzne druhy vodných športov – surfovanie, vodné lyže s vodnými lyžiarskymi vlekmí, vodné skútre, jachtárstvo, vodné bicykle, tobogany, atď. Ambíciou každého strediska rekreácie pri vode by malo byť hľadanie výnimočností a jedinečností, kvôli ktorým sa turistovi oplatí prísť práve do toho ktorého strediska.

S ponukou rekondičných pobytov prichádzajú aj ubytovacie zariadenia, ktoré majú k dispozícii saunu, vírivky, bazény, fitness centrá, poskytujú masáže. Na Zemplínskej Šírave je 5 hotelov kompletne vybavených spomínanými službami (z toho hotel Chemes poskytuje aj liečebné procedúry a má uzatvorené zmluvy aj so zdravotnými poisťovňami).

V nasledujúcej časti vyberám niektoré návrhy na zlepšenie kvality služieb, ktoré by zároveň prispeli k rozvoju cestovného ruchu a návštevnosti na Zemplínskej Šírave:

- využívať stále silnejúcu tendenciu v súčasnom cestovnom ruchu – skracovanie pobytov, víkendové pobyty spojené s relaxáciou v relaxačných centrách. Potvrzuje sa tiež, že klienti sa veľmi zriedkavo obmedzujú na jeden víkend/jeden krátkodobý pobyt a v priebehu roka absolvujú takýchto pobytov niekoľko. Dobre zostavený balík služieb môže byť zárukou návratov turistov do zariadení a získania si ich vernosti
- budovaním zariadení pre doplnkové aktivity, resp. aktivity umožňujúce rekreáciu po celý rok. Sú to hlavne zariadenia na vyžitie v čase nepriaznivého počasia – „zariadenia pod strechou“ – bazény, športové haly, kolkárne, bowling
- vybudovanie aquaparku, ktoré by prispelo k zvýšeniu návštevnosti a predĺženiu sezóny, resp. lyžiarskeho strediska v blízkosti Zemplínskej Šíravy, pričom by lyžiari mohli využívať existujúce zariadenia na Zemplínskej Šírave
- úprava chodníkov a výstavba nových autobusových zastávok (existujúce sú zanedbané, špinavé a polepené plagátmi)
- pri rekonštrukcii existujúcich, prípadne výstavbe nových zariadení vo väčšej miere využívať domáce, resp. zahraničné projekty
- zvýšenie propagácie, účasť na výstavách cestovného ruchu, vynovenie internetovej stránky
- prehĺbiť a zintenzívniť spoluprácu medzi podnikateľmi v oblasti cestovného ruchu a samosprávou
- viac kultúrno-spoločenských podujatí, ktoré lákajú návštevníkov (v r. 2010 sa zúčastnilo na 3-dňovom hudobnom festivale na Zemplínskej Šírave cca 30 000 ľudí)

Záver

Problémom cestovného ruchu pri našich vodných plochách je to, že letná sezóna je pomerne krátka, trvá 2-3 mesiace a zvyšok roka sú vybudované zariadenia málo využívané. Ďalším problémom je kvalita vody, ktorá aj v prípade Zemplínskej Šíravy nie je vhodná na kúpanie. Na Zemplínskej Šírave je dlhodobý pokles návštevnosti, ktorý okrem už spomínaných faktorov je spojený do istej miery aj s tým,

že na rozdiel od minulosti sú pre Slovákov dostupnejšie pobyty pri mori. Preto musia prevádzkovatelia zariadení tvrdo bojovať o návštevníkov a jedinou možnosťou je dobudovanie strediska takou infraštruktúrou, ktorá by prilákala návštevníkov aj mimo letných mesiacov (už spomínaný aquapark, resp. lyžiarske stredisko v blízkosti Zemplínskej Šíravy).

Literatúra

- BOROVSKÝ, J. a kol., 2008: Cestovný ruch, trendy a perspektívy. Iura edition, Bratislava, 280 s.
- BUČEKOVÁ, I., 1999: Tendencie vývoja a priestorová diferencovanosť ubytovacích zariadení v Bratislave. Geografický časopis, 51, 2, Bratislava, 205-218.
- BUČEKOVÁ, I., 2007: Vývoj priestorovej štruktúry siete hotelov na území Bratislavy. Geografický časopis, roč. 59, č. 1, 65-81.
- KROGMANN, A., 2005: Aktuálne možnosti využitia územia Nitrianskeho kraja z hľadiska cestovného ruchu. In Ed. A. Dubcová, Geografické štúdie Nr. 10, Nitra : UKF, 2005. 218 s. ISBN 80-8050-888-7
- KULLA, M., 2007: Predpoklady rozvoja cestovného ruchu na území Košického kraja. Česká geografie v Evropském prostoru, XXI. sjezd České geografické společnosti, České Budějovice 30.8-2.9.2006, s. 139-146. ISBN 978-80-7040-986-2
- MARIOT, P., 1974: Geografické hľadiská hodnotenia možnosti rozvoja cestovného ruchu v oblasti vodnej nádrže Liptovská Mara, Geografický časopis, 26, 2, s. 115-130.
- MARTAUZOVÁ, S., 1997: Cestovný ruch v rekreačnej oblasti Zemplínska Šírava. Diplomová práca, UK Bratislava, 87 s.
- Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike, 2005, Ministerstvo hospodárstva SR, odbor cestovného ruchu, 114 s.
- Správa cestovného ruchu Kaluža
- Štatistická ročenka SR 2010
- Týždenník TREND: Trend TOP v cestovaní 2011.

Tento príspevok bol vypracovaný za podpory Vedeckej grantovej agentúry MŠ SR a SAV (VEGA) v rámci projektov I/0175/09

On Some Aspects of Tourism in Zemplínska Šírava Dam

Marián KULLA

Summary: The water dams in Slovakia are, for recreational purposes, used in the summer time during 2 – 3 months. The rest of the year, the recreational resorts are not utilised much. The quality of water is another serious problem. The low visit rate to Zemplínska Šírava dam is also connected with high expenses, sometimes higher than a holiday at the sea. The local actors have to find new ways how to attract the visitors, not only during summer time – aquapark, ski resort, facilities under the roof – in case of bad weather – pools, sports halls, bowling, skittles.

Adresa autora:

Mgr. Marián Kulla, PhD.
Ústav geografie
Prírodovedecká fakulta, Univerzita P.J. Šafárika
Jesenná 5, 040 01 Košice
marian.kulla@upjs.sk